

אינגבורג בכמן : הכל

כל אימת שאנו, כשנים שהפכו אבן, מתישבים לארוחה או נפגשים בערב ליד דלת־הכניסה כי יחד זכרנו לנעול אותה, חש אני את אַבלנו כמו קשת המגיעה מסוף העולם ועד סופו — כלומר, מתנה ועד אלי — ובקשת הדרכה יוכן חץ העשוי לפגוע בלב השמיים האדיש. כשאנו חוזרים בפרוודור היא מקדימתני בשני צעדים, נכנסת לחדר־השינה בלי לומר „לילה טוב“, ואני נמלט אל חדרי, אל שולחן־הכתיבה שלי, ונועץ מבט בחלל מולי, ראשה המושפל לנגד עיני ובאזני שתיקתה. האם היא שוכבת ומנסה לישון, או שמא ערה היא ומחכה? למה? — שהרי לא לי היא מחכה.

כשנשאתי את חנה לאשה עשיתי זאת לא כל־כך בגללה אלא משום שציפתה לילד. לא היתה לי כל ברירה, לא היה עלי להחליט מאומה. הייתי נרגש משום שהתרקם משהו שיצא מאתנו, ומשום שנדמה היה לי שהעולם נעשה מלא יותר. בדומה לסהר הנולד שאדם מצווה להחיות שלש קידות כנגדו כשהוא עומד בתחילת מסלולו, דקיק וחיוריין. באו עלי רגעים של ניתוק שלא ידעתי כמותם עד אז. אפילו במשרד — אף־על־פי שהייתי עסוק דיו־הותר — או בשעת ישיבה נסוגותי פתאום למצב זה, בו הייתי מופנה אך ורק אל הילד, ליצור בלתי־נודע וערפילי זה, והלכתי לקראתו בכל הגיגי עד אל תוך הגוף החם ונטול־האור, בו שכב אסור. הילד שציפינו לו שינה אותנו. כמעט לא יצאנו לבלות, ואת ידידינו הזנחנו; חיפשנו דירה מרווחת יותר ורכשנו ריהוט משופר ובן־קיים. אלא שבגלל הילד שציפיתי לו לבשו בעיני כל העניינים צורה אחרת; במפתיע נתקלתי בהירוורים בלתי־צפויים כמי שנתקל במוקשים, ובהם כוח־נפץ כה גדול עד שראוי היה להירתע, אך המשכתי בדרכי בלי לעמוד על הסכנה.

חנה לא הבינה לרוחי. כיון שלא ידעתי להכריע מה עדיף, עגלת־תינוק בעלת גלגלים קטנים או גדולים, דומה היה כאילו אני אדיש. (באמת איני ידע. כרצונך. אני בהחלט מקשיב). כאשר עמדתי לידה בטל, בחנויות, בהן בחרה כובעי־תינוק, חולצות וחיתולים, ושקלה אם לבחור בוורוד או בתכלת, בצמר מלאכותי או בצמר טבעי, באה עלי בטרוניה שאינני שם לב כלל. אך שמת לב במידה מופרזת.

כיצד אוכל להביע את אשר התרחש בי? קרה לי כמקרה הפרא שלפתע מסבירים לו שהעולם בו הוא נע בין מדורה ומרבץ, בין עלות השמש ושקיעתה, בין ציד ונגיסה, הוא אותה תבל בת מיליוני שנים שתחדל ביום מן הימים, והיא תבל אפסית ומבוטלת בין הרבה מערכות־שמש, ומסתובבת במהירות גדולה סביב עצמה ובתוך כך גם מסביב לשמש. בבת־אחת ראיתי עצמי בהקשרים אחרים, אותי ואת הילד שהיה עתיד להתחיל את תור־חיינו במועד מסוים, בתחילת נובמבר או באמצעו, ממש כשם שהתחלתי אני, ממש ככל האחרים שקדמו לי.

יהגה-נא אדם כל אלה בעצמו, כראוי. כל הענין הזה של המוצא התולדות! כמי שמעביר בדמיונו כבשים שחורים ולבנים בטרם יירדם: כבש שחור, כבש לבן, אחד שחור, אחד לבן, וכן הלאה, מין תיאור שעשוי להביאך לידי טישטוש וקהות ופעמים לידי עירנות מטורפת. אני מעולם לא הצלחתי להירדם לפי שיטה זו, אף-על-פי שחנה קיבלה אותה מאמה והיא נשבעת שהיא יעילה מגלולות-שינה. אולי מצויים אנשים הנרגעים בחשבם על שרשרת זו: אלה תולדות שם... ויולד את ארפכשד, וארפכשד חי חמש שלושים שנה ויולד את שלח, ושלח הוליד את עבר, ועבר הוליד את פלג. ויחי פלג שלושים שנה ויולד את רעג, ורעג את שרוג ושרוג את נחור, וכל אחד ואחד הוליד הרבה בנים ובנות, והבנים שוב הולידו בנים, הלא הם נחור אשר הוליד את תרח ותרח את אברם, את נחור ואת הרן. כמה פעמים ניסיתי לעמוד על תהליך זה, לא רק בקו יורד אלא גם בקו עולה עד אדם וחווה, שאין להניח שהם היו ראשוני אבותינו, או עד לדמויי-האדם, שאולי אנו צאצאיהם, אך בין כך ובין כך קיימת חשיכה בה נעלמת שרשרת זו, ולכן אין שום חשיבות לדבר אם נאחזים באדם וחווה או בשני טיפוסים אחרים. רק אם אדם מבקש שלא להיאחו ומעדיף לשאול לשם מה הגיע תורו של כל אחד, או אין מתמצאים בשרשרת ואין מה לעשות עם כל התולדות האלו, לא עם הראשון שבחיים ולא עם האחרון שבהם. כי כל אחד ואחד מגיע רק פעם אחת ויחידה לתור במשחק שמצא מן המוכן, ומצויים עליו להמשיך בו: הולדה וגידול בנים, כלכלה ופוליטיקה, ומותר לו לעסוק בממון ובהרגשות, בעבודה ובהמצאה ובהצדקת כלל-המשחק הקרוי מחשבה.

אך מפיון שאנו פרים ורבים במין אמן כזה, יש כנראה להשלים עם הענין. המשחק זקוק לשחקנים. (או האם השחקנים זקוקים למשחק?) הרי גם אותי הולידו באמון כזה, ועתה אני הולדתי ילד. מעצם הרעיון כבר נחרדתי.

התחלתי לראות ה כל ביחסו אל הילד. למשל ידי, שהן עתידות לנגוע בו ולהחזיקו, דירתנו בקומה השלישית, רחוב קאנדל, הרובע השביעי, הדרכים העוברות שתי-וערב את העיר עד למדשאות הפראטר שבמורד, ולבסוף את כל העולם הסדור, שהתכוננתי להסביר לו. מפי עתיד היה לשמוע את השמות: שולחן ומיטה, אף ורגל. גם מלים כגון: רוח, אלוהים, נשמה, לפי דעתי מלים ללא שימוש, אך אי-אפשר היה להעלימן ממנו, ובמאוחר יותר מלים מסובכות מאד כגון: תהודה, שקופית, אחרית-הימים ואסטרונאוטיקה. יהיה עלי לדאוג לכך שילדי יעמוד על משמעותם של כל אלה וידע להשתמש בכל בידית של דלת ובאופניים, במי שטיפת-פה ובטופס. ראשי היה עלי סחרחר.

כשהילד נולד לא היתה לי כמובן שום הזדמנות לשיעור הגדול. הנה היה כאן, צהיב-צהבת, מקומט, מעורר רחמנות, ולדבר אחד לא התכוננתי — שעלי לקרוא לו בשם. בחפזון באתי עם חנה לכלל הסכם, והודענו במירשם שלושה שמות. של אבי, של אביה ושל סבי. מעולם לא השתמשו אף באחד מן השמות האלה. בסוף השבוע

הראשון נקרא הילד פִּיפֶס. אינני יודע כיצד קרה הדבר. אולי גם לי היה חלק באשמה, כי בדומה לחנה, שלא ידעה ליאות בהמצאתן ובגיבושן של הברות חסרות־שחר, ניסיתי גם אני לקרוא לו בשמות־חיבה, משום ששמותיו הרשמיים לא התאימו כלל וכלל ליצור הזעיר והעירום. מתוך נסיונות התחבבות אלה נוצר שם זה, שבמרוצת השנים הוציא אותי מפלי יותר ויותר. פעמים אף האשמתני בכך את הילד עצמו, כאילו היה בכוחו להתגונן, כאילו לא היה הפל מקרה. פִּיפֶס! יהיה עלי להוסיף ולקרוא לו כך, לא תהיה לי ברירה אלא לשים אותו ואת עצמנו לצחוק אף במוחו.

פִּיפֶס שכב במיטתו הכחולה־הלבנה, ער, ישן, ותפקידי היחיד היה לנגב מפיו כמה טיפות של רוק או חלב חמוץ, להרים אותו כשצעק, בתקוה שיוקל לו, ואז עלתה בדעתי לראשונה המחשבה שגם לו יש כוונות ביחס אלי, אלא שהוא נותן לי שהות לעמוד על טיבן, במפורש הוא נותן לי שהות רבה, כמו אוב הנראה לאדם ונעלם בחושך וחוזר, והוא חוזר ושולח אותם מבטים שלא תדע מה פשרם. לעתים קרובות ישבתי ליד מיטתו, הנמכתי מבטי אל פנים אלה שאין בהם תנועה רבה, אל העיניים המביטות ללא כיוון, וחקרתי את קוויו כמו כתב שנמסר לנו ואין מפתח לפיענוחו. שמחתי לראות שחנה עסקה בלי חכמות במובן־מאליו: השקתה אותו, השפיכתו לישון, העירה אותו, היטיבה סדיניו, החליפה חיתוליו, בדיוק לפי הכללים. היא מחטה את אפו בכדורי צמר־גפן ופיזורה בין שוקיו השמנות עונת־אבקה, כאילו בכך מצאה לו ולה תשועת־עולמים.

כעבור שבועות־מספר ניסתה להעלות על שפתיו חיוך ראשון. אך כאשר הפתיענו בכך, היתה זאת בעיני העוויה תמוהה וסתמית. גם כאשר הירבה להפנות אלינו עיניו במבט מרוכז יותר או הושיט את זרועותיו, עלה בי חשד שאין לכך שום משמעות ושרק אנחנו התחלנו להמציא בשבילו את הנימוקים שיסגל לו בבוא היום. חנה בוודאי לא היתה מסוגלת להבין אותי, ואולי בכלל לא היה אדם מסוגל לכך, אך בעת ההיא החלה דאגתי. חושש אני שכבר אז התחלתי להתרחק מחנה. להוציאה ולהרחיקה יותר ויותר מסגור־מחשבותי. גיליתי ב־בעצמי איזו חולשה — הילד הוא שגילה לי אותה — וכן את התחושה שאני צועד לקראת תבוסה. בן שלושים הייתי כמו חנה, שנראתה עדינה וצעירה כדרך שלא נראתה קודם־לכן. אך לי לא העניק הילד נעורים חדשים. ככל שהרחיב הוא את מעגלו, כך צימצמתי אני את מעגלי. נדחקתי אל הקיר, בכל חיוך, כל רינה, כל צעקה. לא היה בי הכוח להחניק באיבם חיוך זה, ציוצים אלה, צעקות אלו. שהרי כך היה צורך לעשות! הזמן שנותר לי עבר במהרה. פִּיפֶס ישב בעגלה זקוף, שיניו החלו לצמות, הוא הירבה ליבב; כעבור זמן־מה התמתה. עמד מתנודד, הזדקף בביטחה, גלש על ברכיו על ריצפת החדר, ובאחד הימים באו המלים הראשונות. אי־אפשר היה לעצור זאת, ועדיין לא ידעתי מה עלי לעשות.

מה לעשות? קודם סבור הייתי שעלי ללמדו את העולם. מאז אותם דו־שיחים אילמים אתו נבוכותי וידעתי אחרת. למשל, כלום לא היה בידי להעלים ממנו את

כינויי העצמים, לא להורות לו את שימוש החפצים? הוא היה אדם הראשון. בו התחיל הכל, והרי ייתכן בהחלט שבו ישתנה הכל מעיקרו. שמה מוטב שאשאר לו את העולם עלום וללא־משמעות? הן לא הייתי חייב להכניסו בסוד המטרות והתועלות, בסוד טוב ורע, בסוד הקיים ומה שרק נראה כאילו הוא קיים. למה עלי למשוך אותו לעברי, לטעת בו דעה ואמונה, שמחה וצער? באשר אנו עומדים העולם הוא הרע־שבועולמות, ואיש לא הבינו עד עצם היום הזה, אך באשר הוא עמד שם עדיין לא הוכרע מאומה. עדיין לא. עד אימתי?

ופתאום נתחוויר לי: הכל הוא ענין של השפה, ולא רק של זאת השפה הגרמנית האחת, שנוצרה עם כל האחרות בבבל כדי לבלבל תבל. היא אך מעטה לשפה המחרכת בנסתרים, וזו מגעת עד לתוך המחוות והמבטים, להתהוות המחשבות והלך־הרגשות, ובה כבר כלול כל אסוננו. הכל עמד על השאלה אם אצליח לשמור על הילד מפני שפתנו עד אשר ייסד שפה חדשה ויוכל לפתוח עת חדשה.

הרבה פעמים טיילתי עם פייפס ואז מצאתי בו את שעוללה לו חנה, לטפנויות וגינדורים ושחקוקים, ונדהמתי. הוא נהיה כמונו. אך לא כמוני וכמו חנה, לא. כבני־אדם בכלל. אולם היו רגעים בהם פילכל את מעשיו על דעת עצמו. ואז התבוננתי בו בריכוז רב. כל הדרכים היו שוות בעיניו, כל הבריות. חנה ואני ודאי היינו קרובים לו יותר רק משום שהתעסקנו בלי הרף בקירבתו. לא היה איכפת לו עד מתי?

הוא פחד. עדיין לא פחד מפני מפולת שלג או נבזות אלא מפני עלה שהחל להינזע בעץ. מפני פרפר, הזבובים הפחידו אותו ביותר.

במדרגות פגש בילד של שכנים; הדה בו ידו בחוסר־זריזות, ישר לפני, ואולי לא ידע כי יש ילד מולו. תחילה נהג לצעוק כשהרגיש ברע, אך כאשר צעק עתה היה זה על דברים נכבדים יותר. לעתים קרובות קרה כך לפני הירדמו, או כאשר הרימו אותו כדי להביאו אל שולחן־האוכל, או כשלקחו ממנו צעצוע. היה בו חרוץ גדול. מסוגל היה להשתטח על הרצפה, להיאחו בצפרניו בשטיח ולצרוח עד שהכחילו פניו וקצף עמד על שפתיו. בשינה זעק כאילו התישב מוצץ־דם על חזהו. זעקותיו חיזקוני בדעה שעדיין יש בו עוז לצעוק ושצעקותיו עושות רושם.

הרי יום יבוא!

חנה היתה מהלכת ונופת בו בחיבה וקוראת לו פרא־אדם. היתה לוחצתו אליה, נושקת לו או מביטה בו רצינית ומלמדתו שלא להרגיז את אמו. היא היתה מפתה נהדרת. בלי־חשך עמדה כפופה מעל לנהר עלום־השם וביקשה להעבירו אל עברה, טיילה בגדה שלנו ופיתחה אותו בשוקולד ותפוזים, רעשנים ודובונים.

רעת העצים הטילו צללים, כמדומה שמעתי קול: למד אותו את שפת הצללים: העולם הוא ניסוי, ודי בכך שחזרו על ניסוי זה תמיד באותה צורה באותה תוצאה. תן לו ללכת אל צללים. עד כה היתה התוצאה: חיים באשמה, אהבה וייאוש. (התרגלתי להרהר על הכל באורח כללי; אז עלו על דעתי מלים כאלו). אך אני

יכולתי למנוע ממנו את האשמה, את האהבה וכל יחס, ולשחרר אותו לחיים אחרים.

כן, בימי־ראשון טיילתי עמו ביער־וינה, וכבואנו אל מקוה־מים עלה בי הקול: למד אותו את שפת המים! עברנו על אבנים, על שרשים. למד אותו את שפת האבנים! השרש אותו מחדש! העלים נשרו, כי שוב היה סתיו. למד אותו את שפת העלים!

אך לפי שלא ידעתי מלים בשפות כאלו, או לא מצאתי, ורק שפתי שלי היתה לי ולא יכולתי להגיע אל מעבר לגבולה, נשאתי אין־קול במעלה הדרכים ובמורדן והביתה, מקום שם למד לבנות משפטים ונתפס במלכודת. כבר ביטא רצונו, הביע בקשות, ציוה או דיבר למען הדיבור. באו טיולי יום־ראשון והוא תלש גבעולי־עשב, הרים תולעים, תפס חיפושיות. לעת הזאת כבר לא היו כולן שוות בעיניו, הוא בדק אותן, ואם לא הוצאתי מידו בעוד־מועד — המיתן. בבית פירק ספרים וקופסות ואת הליצן שלו. הוא סחב הכל, נשך וגישש בכל, זרק או נטל. הוי יום יבוא. יום יבוא ויידע.

בזמן ההוא, כשעדיין נהגה חנה לשוחח, הסבה לעתים קרובות את תשומת־לבי אל אַמרותיו של פִּיפּס; היא היתה מוקסמת ממבטיו התמימים, דיבוריו התמימים ומעשיו. ואילו אני לא יכולתי כלל לגלות שום תמימות בילד, מאז חדל מהיות חסרה־גנה ואילם כבשבועות־חיינו הראשונים, וגם אז דאי לא היה תמים, אלא רק נטול אפשרות־ביטוי, חבילה עשויה בשר עדין ופשתים, נשימתו דקיקה, ראשו ענקי ואטום, וכמו קולט־ברק נטל את העוקץ מבשורות העולם.

משגדל הותר לפיפס לשחק עם ילדים אחרים במבוי סתום ליד הבית. באחד הימים, בשעות הצהריים, בבואי הביתה, ראיתו עם עוד שלושה זאטוטים אוסף בפחית־שימורים מים שניגרו לאורך אבן־השפה. אחרי־כן עמדו במעגל, שוחחו. כאילו התיעצו. (כך שוקלים מהנדסים היכן לבצע קידוחים, היכן לפתוח בהם). הם גהרו על הכביש, ופיפס, המחזיק בפחית, כבר ביקש לשפוך את המים, והנה שוב קמו, התקדמו לאורך שלש אבני־מרצפת. אך נראה שגם מקום זה לא צלח למיבצע. שוב קמו. היתה מתיחות באוויר. איזו מתיחות גברית! מן־הסתם יתרחש דבר־מה. ואחרי־כן מצאו את המקום, במרחק של מטר. שוב גהרו, נאלמו, ופיפס היטה את הקופסה, המים העכורים ניגרו על האבנים. הנה הנה. תם ונשלם. אולי בהצלחה. בלי ספק בהצלחה. העולם יוכל לסמוך על גברים קטנים אלה שיקדמוהו. הם יקדמו אותו, סמוך־ובטוח הייתי בכך עתה. נכנסתי לבית, עליתי והסתחתי על המיטה שבחדר־השינה. העולם זכה להתקדם, נמצא המקום שממנו והלאה יקדמוהו, הלך והתקדם באותו כיוון. ואני קווה קיויתי שילדי לא ימצא את הכיוון. ואי־פעם, לפני זמן רב, אפילו חששתי שמא לא ימצא בו את דרכו. אני האוויל חששתי שלא ימצא את הכיוון!

קמתי וריבצתי פני בחופן־חופניים מים קרים מן הברז. לא רציתי עוד בילד הזה.

שנאתי אותו משום שכבר היטיב להבין יתר על המידה, משום שכבר ראיתי ממשיך בכל העקבות.

התהלכתי והרחבתי את שנאתי על כל דבר שמוצאו מבני-אדם, על קווי החשמלית, מספרי הבתים, התארים, חלוקת הזמן, כל הבליל הדחוס המתוחבל הזה הקרוי סדר, על מכוניות-הזבל, רשימות-ההרצאות, משרדי-הרישום, כל המוסדות העלובים האלה שנגדם אין עתה שום עצה, ואכן אין איש מנסה להחריבם, מזבחות אלה שעליהם הקרבתי קרבנות גם אני, אלא שלא הפצתי שילדי יקריב עליהם. מה לילדי ולהם? לא הוא הסדיר את העולם, לא הוא גרם נזקים שבו. למה לו למצוא בו את מקומו? צעקתי לעומת רישום-התושבים ובתי-הספר והקסרקטים: תנו לו סיכוי! בטרם יושחת, תנו לילדי סיכוי אחד-ויחיד! חמתי עלתה בי על עצמי על שום שאילצתי את בני לבוא אל העולם הזה ולא עשיתי מאומה לשיחרורו. היתה זו חובתי כלפיו, היה עלי לפעול, להסתלק יחד עמו, לברוח לאיזה ארץ. אבל אייהו זה הארץ, בו יוכל אדם חדש ליסד עולם חדש? כלוא הייתי יחד עם הילד ונדונותי מראש להיות שותף בעולם הישן, משום כך משכתי ידי מן הילד. סילקתי אותו מאהבתי. הרי הילד הזה מסוגל היה לכל ורק לא לדבר אחד — לא להיות שותף, לשבור את מעגל-השטן.

את השנים עד לבית-הספר בייבזו פייפס במשחקים. בייבזו אותן במלוא מובן המלה. עיני לא היתה צרה בכך ששיחק, אלא במשחקים אלה שהכשירוהו למשחקים העתידיים לו. מחבואים ותופסת, אָנְדֶן-דינו ואחד-יוצא, שודדים-והיילים, אייתי לו משחקים אחרים לגמרי, טהורים, ואגדות שונות מאלו הידועות. אך שום דבר לא עלה על דעתי, והוא היה נתון אך ורק לחיקוי. קשה לתאר זאת, אבל אין מוצא לשפמונו, שוב ושוב הכל מסווג: מעלה ומטה, טוב ורע, אור וחושך. מספר וטיב, אוהב ואויב, ובמשלים שבהם מופיעים יצורים אחרים או בריות שונות, מיד מסגלים הם לעצמם קווי-אופי של בני-אדם.

מפיון ששוב לא ידעתי איך לעצבו ולשם מה, משכתי ידי מן הענין. חנה הרגישה שלא נתתי עוד דעתי אליו. פעם ניסינו לשוחח על כך, והיא נעצה בי מבטים כמו במפלצת. לא יכולתי להגיד את כל אשר היה בפי משום שקמה, שיטעה את דברי והלכה לחדר הילד. היה זה בערב, ובערב זה החלה להתפלל עם הילד, דבר שקודם לא עלה על דעתה כשם שהיה רחוק ממני, „עייפתי ואשכב לישון“ — „אלוהי, תן לי תום“. ועוד כאלה. גם לכך נתתי דעתי, אך יש להניח שהתקדמו יפה באוצר התפילות שלהם. סבור אני שבכך ביקשה להעמידו תחת חסות כלשהי. למטרה זו היה הכל כשר בעיניה, אם צלב ואם בובת-מגן, מלות קסם או כל שיעלה המזלג. בעצם היה הצדק אתה, שהרי עוד מעט יהיה חלקו של פייפס עם הזאבים, ועם הזאבים עתיד הוא לילל. אפשר אין מוצא מלבד „יהי אלוהים עמך“. שנינו הסגרנו אותנו, כל אחד לפי דרכו.

כשהביא פייפס ציון גרוע מבית-הספר לא אמרתי מלה, אך גם לא ניחמתיו. חנה התיסרה במסתרים. אחרי ארוחת-הצהריים היתה יושבת ועוזרת לו בשיעורין

וחוזרת עמו על החומר. היא עשתה את שלה היטב, ובאמת במיטב השיכלול. אלא שאני הרי כפרתי בעיקר. לא היה איכפת לי כלל אם פִּיפס ימשיך בגימנסיה או לא, אם יגיע למשהו רציני או לא. פועל שואף לכך שבנו יהיה רופא, ורופא — שבנו יהיה לפחות רופא. אינני מבין זאת. לא שאפתי לכך שפִּיפס יהיה משכיל או טוב מאתנו. אף לא ביקשתי ממנו אהבה; הוא לא היה חייב לשמוע בקולי ולבטל רצונו מפני רצוני. לא, אלא רציתי... הרי רק היה עליו להתחיל מחדש, להראות לי במחווה אחד־יחיד שאינו נאלץ לחזור על מחוותי. לא ראיתי בו אף מחווה אחד. אני נולדתי מחדש, והוא לא! ואני אכן נולדתי מחדש, הייתי אדם הראשון וביובזתי הפל, לא עשיתי מאומה!

שום שאיפות לא היו לי בשביל פִּיפס, לא ולא. רק הוספתי להסתכל בו. איני יודע אם מותר לגבר לערוך הסתכלות כזו בילדו שלו. כמו חוקר ב"מקרה". הסתכלתי במקרה האבוד הזה. ילד זה, שלא יכולתי לאהוב אותו כשם שאהבתי את חנה, שממנה הרי אף פעם לא משכתי ידי לגמרי משום שלא יכלה לאכזב אותי. כשהכרתיה לראשונה כבר היתה אדם מאותו סוג כמוני, חטובת־גו, בעלת־נסיון, קצת מיוחדת ובכל־זאת רגילה, אשה ואחרי־כן אשתי שלי. דנתי את הילד הזה ואת עצמי — אותו, משום שהפך לאל ציפיה נשגבה ביותר, ואותי, משום שלא ידעתי להכשיר לו את הקרקע. ציפיתי שילד זה, מהיותו ילד — אכן ציפיתי שיהיה עתיד לגאול את העולם. הדבר נשמע כמו חילול. ואמנם גרמתי חילול לילד, אבל דבר זה שציפיתי לו אינו חילול. אכן כמו כל קודמי לא הייתי מוכן־ומוזמן לקראת הילד. בשכבי עם חנה לא העמקתי חקור. נרגע הייתי בחיק האפל ולא יכולתי לחשוב. טוב היה הדבר לשאת את חנה לאשה, לא בגלל הילד בלבד; אלא ששוב לא הייתי מאושר אתה אף פעם אחת, כי רק השגחתי שלא יהיה לה עוד ילד. היא רצתה בילד, יש לי סיבה להניח זאת, אף שעתה אינה מדברת על כך, אינה ערשה עוד מעשים כאלה. אפשר היה להניח שעכשיו חנה מוכנה דווקא לעוד ילד, אך היא מאובנת. אינה עוזבת אותי ואינה באה אלי. טענה יש לה עלי שאסור שתהיה לאדם על חברו, שהרי אינו אדון לדברים בלתי־נתפסים כגון חיים ומוות. בזמן ההוא היתה מוכנה לגדל עדר שלם, ואני מנעתי זאת. היא היתה משלימה עם כל התנאים. ואני לא הסכמתי לשום תנאי. באחת הקטטות פירטה לי את כל אשר תעשה למען פִּיפס, כל שאיותה לו. הֵכֵל: חדר בהיר יותר, יותר ויטאמינים, חליפת ימאי, יותר אהבה, את כל האהבה, אוצר של אהבה רצתה לאגור שיספיק לו לכל ימי־חיו, בגלל החוץ, בגלל האנשים... בית־ספר טוב, שפות זרות, תשומת־לב לכשרונותיו. — היא בכתה והתעצבה משום שצחקתי על דבריה, אני סבור שלא חשבה אף לרגע שפִּיפס יימנה על האנשים, "בחוף", שפמוהם יידע גם הוא להעליב, לפגוע, להונות. לרצוה, לא עלה על דעתה שהוא יהיה מסוגל למעשה שפל, ואני כסבור הייתי שאכן יש יסוד להניח זאת. כי מה שקרוי בפינו רוע טמון היה בילד כמוקד־שלי־מוגלה. לשם כך אין אפילו צורך לזכור את המעשה בספין. הענין התחיל זמן רב לפני כן, כשהיה בערך בן שלש או ארבע. באתי הביתה והוא מתהלך כועס ומימב:

התמוטט מגדל־קוביות שבנה. לפתע חדל מיללותיו ואמר בשקט ובהדרגה: „אצית לכם את הבית. אשבור הפל. אשבור לכם את הפל.“ הושבתיו על ברפי, ליטפתי אותו, הבטחתי להקים לו מגדל חדש. הוא חזר על איומיו. חנה ניגשה, וזאת היתה בוודאי הפעם הראשונה שנתערער בטחונה. היא נזפה בו ושאלה מי משמיע לו דברים כאלה. הוא ענה בביטחה: „אף אחד“.

אחרי־כן הפיל מן המדרגות ילדה קטנה שגרה בבית. כנראה נבהל מאד. הבטיח שלא יעשה זאת עוד, ובכל־זאת חזר על המעשה. זמן־מה היפה את חנה בכל הזדמנות. גם זה חלף.

אכן, איני מעלה על זכרוני את הדברים החמודים שאמר, כמה חביב ידע להיות, כמה סמוק וחס התעורר בבוקר. גם אני שמתי לב לכל אלה, ופעמים הרבה ביקשתי אז להרימו מהר ולנשק לו כפי שעשתה חנה, אך לא רציתי שבגלל אלה אִירגע ואִטעה. הייתי זהיר. כי לא היה זה חילול, הדבר שציפיתי לו. לא הלכתי בגדולות עם ילדי אך ביקשתי את המעט הזה, את הסטייה הזאת הקטנה. אמנם, אם קוראים לילד פִּיפּס... האם היה עליו להתאים כל־כך לשמו, לבוא וללכת נקוב בשם של כלב־שעשועים. לבטל אחת־עשרה שנים באלף אילופים. (לאכול ביד היפה. ללכת זקוף. לנפנף יד. לא לדבר בפה מלא אוכל).

מאז הלך לבית־הספר, יותר משהייתי בבית הייתי מצוי בחוץ. ישבתי בבית־הקפה ושיחקתי שחמט, או אמרתי שעלי לעבוד וקראתי בחדרי הנעול. הכרתי את בטי, מוכרת מרחוב מריה־עזרי, הבאתי לה גרביים, כרטיסי־קולנוע או מאכלים, והיא התרגלה אלי. היא דיברה אך מעט, לא היו לה דרישות, נכנעת היתה ולכל היותר בעלת בולמוס למאכלים. באותה אפרוריות בה בילתה את ערבי הפנאי שלה. ביקרתי אצלה לעתים קרובות למדי במשך שנה אחת. שכבתי לצדה על המיטה בחדרה המרוהט, כשהיא קוראת בעתונים מצוירים ואני לוגם כוס יין, ובלו שום תמיהה עשתה את חפצי. היה זה זמן של מבוכה רבה ביותר, בגלל הילד. אף פעם לא שכבתי עם בטי, להפך, חיפשתי סיפוק עצמי, ביקשתי את השיחרור המנודה ושחרר־החושך מן האשה והמין. כדי שלא להילכד, כדי להיות בלתי־לזוי. לא רציתי עוד לשוב ולשכב עם חנה, שמא אעשה כרצונה.

לא השתדלתי כלל להמציא תירוצים לשעות היעדרי הממושכות, ובכל־זאת סבור הייתי שחנה אינה חוששת כלל. עד שגיליתי שאין הדבר כך; כבר לפני כן ראתה אותי עם בטי בקפה אֶלְזָאוֹרְף, בו נהגנו להיפגש עם סגירת העסקים, ושוב כעבור יומיים, כשעמדתי עם בטי בתור־הכרטיסים ליד קולנוע־קוסמוס. חנה עשתה דבר מוזר: הביטה מעל לראשי כאילו אני זר, ולכן לא ידעתי מה עלי לעשות. כמשותק ניצענתי לה בראשי, התקדמתי לעבר הקופה ובידי נתונה ידה של בטי, ועם כל שלא היה הדבר מתקבל־על־הדעת לאחר־מעשה, אכן נכנסתי לקולנוע. בשעת הסרט התכוננתי לגערות וניסחתי את הגנתי, ואחרי־כן לקחתי מונית בדרך הקצרה הביתה, כאילו בכך ניתן לתקן או למנוע דבר־מה. חנה לא הוציאה הגה ולכן קפצתי קפיצה נחשנית לנוסח שהכינותי. היא שתקה בעקשנות, כאילו דיברתי

אליה על עניינים שאינם נוגעים לה כלל. לבסוף פצתה פיה בכל־זאת ואמרה דרך־היסוס שעלי לחשוב על הילד. „למען פייפס...“ כך אמרה! מבוכתה היא שהנחילה לי מפלה. ביקשתי סליחה, נכנעתי, הבטחתי שלא יהיה עוד כדבר הזה, ואכן לא חזרתי לראות את בטי. איני יודע מדוע כתבתי לה בכל־זאת שני מכתבים, שבחודאי לא היו חשובים בעיניה. לא קיבלתי תשובה וגם לא ציפיתי לתשובה. כמו לו רציתי להפנות מכתבים אלה לעצמי או לחנה, התחשפתי בהם כפי שלא עשיתי זאת מימי בפני שום אדם. לפרקים חששתי שבטי מבקשת לסחוט ממני כסף. למה לסחוט? שלחתי לה כסף. למה, בעצם, מאחר שחנה ידעה על אודותיה?

בילבול זה. שיממון זה.

חשתי שאני מחוסל כגבר, נטול כוח־גבר. כך ביקשתי להישאר. נניח כי יש חשבון בענין, אני אצא נשכר. לא להיות שותף למין, להתחסל, סוף־פסוק, לוואי ויהיה כך!

אך כל הדברים שקרו אינם טובים כלל עלי או על חנה או על פייפס אלא על אב ובן, על אשמה אחת ומיתה אחת.

פעם קראתי באיזה ספר את המשפט: „אין זה ממנהגו של שוכן־שמיים להרים ראשו“. טוב היה אילו ידעו הכל על משפט זה, המדבר על חוסר־מנהגו של שוכן־השמיים. אכן, אין זה ממנהגו כלל להשפיל מבט, לתת אורח לנבוכים שמתחתיו. עלי כל־פנים, לא במקום שמתרחשת דראמה כה אפלה, בה יש תפקיד גם לו, „מעל“ הוזה שבסברה. אב ובן — הדעת אינה תופסת שיש דבר כזה. עכשיו עולות ברוחי מלים כאלו משום שאין מלה ברורה לענין אפל זה; אך תחשוב על כך, ומיד דעתך מיטרפת. ענין אפל: כי היה שם זרעי, בלתי־מוגדר ולא נהיר לי עצמי. ואחרי־כן הדם של חנה, שהזין את הילד וליוה את לידתו, בסך־הכל ענין אפל. ובסיום היה דם, דם־הילדים שלו הקורן והזועק, שניגר מן הפצע בראשו.

כשהיה מוטל שם על צוק הסלע שבנדיק לא יכול לדבר, רק אמר לתלמיד שהגיע אליו ראשון: „שמע“. ביקש להרים ידו, לרמוז לו משהו או להיאחו בו. אך היד כבר לא נשמעה לו. לבסוף לחש בכל־זאת למורה שנרפך עליו אחרי כמה רגעים: „אני רוצה הביתה“.

אזוהר להאמין בגלל משפט זה כאילו צורך מפורש היה לו בי ובחנה. כי רוצים הביתה כשמרגישים כמוות הקרב, והוא חש בזאת. הוא היה ילד, לא היה עליו למסור בשורות גדולות. כי פייפס בכלל היה רק איזה ילד רגיל בהחלט. שום דבר לא היה עשוי לבלבל אותו במחשבותיו האחרונות. שאר הילדים והמורה חיפשו אחרי־כן מקלות, עשו מהם אלונקה, נשאו אותו עד לפפר העילי. בדרך, אחרי צעדים מועטים, מת. הלך לעולמו? נפטר? במודעה כתבנו: „ילדנו היחיד... נלקח מאתנו בתאונה“. שאל האיש שרשם את ההזמנה בבית־הדפוס אם אין ברצוננו לכתוב: „ילדנו היחיד אהוב־נפשו“, אבל חנה שדיברה בטלפון אמרה לא. מובן מעצמו, אהוב־נפשנו ויקרי, ומה־זה־משנה־עכשיו. כאילולי רציתי לחבק אותה על

דבריה אלה; עד כדי כך קמו רגשותי אליה. היא דחפה אותי ממנה והלאה. האם בכלל עוד חשה בקיומי? למען־השם, מה טרוניה יש לה עלי?

חנה, שטיפחה אותו לבדה זה זמן רב, מתהלכת לבלי הפירה, משל כאילו כבה הזרקור שהאיר עליה כל זמן שעמדה במרכז בגלל פייפס ועמו. עכשיו אין להוסיף ולומר עליה דבר, כאילו אין לה לא תכונות ולא סימני־הכר. והרי קודם עליזה ועירנית היתה, חוששת ועדינה ומקפידה, מוכנה תמיד לנהג את הילד, לשלחו ולשוב למשוך אותו אליה. למשל, אחרי מקרה הספין היתה יפה ביותר, היא להטה מגודל־לב ותבונה, יען כי ניתן לה לעמוד לימין הילד ולגונן על פגמיו, היא היתה אחראית לכל בפני כל דיון, בשנת־לימודיו השלישית קרה המקרה. פייפס התנפל באולר על תלמיד אחר. עמד לתקעו לתוך חזהו; האולר נזוז ופגע בזרועו של הילד. נקראנו לבית־הספר, היו לי שיחות מכאיבות עם המנהל והמורים והורי הילד הפצוע — שיחות מכאיבות מפיון שלא היה לי כל ספק שפייפס היה מסוגל לכך ולמעשים גרועים יותר, אבל אסור היה לי לומר את שחשבתי; מכאיבות מכיון שלא עינינו אותי כלל נקודת־הראות שייחסו לי. איש לא ידע מה עלינו לעשות בו בפייפס. הוא ככה, אם בעקשנות ואם מייאוש, ואם מותר להסיק מזה מסקנה — התחרט על המקרה. אף־על־פי־כן לא עלה בידינו להניעו לגשת אל הילד ולבקש ממנו סליחה. הכרחנו אותו והלכנו שלשתנו לבית־החולים. פייפס לא היה בלבו דבר על הילד שעה שאיים עליו, אך אני משוכנע שמן הרגע שנאלץ לומר את דברי הפיוסים שלו התחיל לשנוא אותנו. לא חרון ילדתי היה בו אלא שנאה צרופה ביותר ומבוגרת מאד, מתחת למסווה של התאפקות גמורה. הוא ריקם לו בהצלחה רגש מסובך ולא נתן לאיש להציץ בו, ובכך נתעלה ונכנס בברית־אדם.

כל־אימת שאני זוכר את טיול בית־הספר בו נגמר הכל זוכר אני גם את מקרה הסכין, כאילו יש ביניהם קשר מרחוק, בגלל ההלם שהעלה שוב על זכרוני את קיום ילדי. כי פרט לאלה הרי נדמה לי כאילו שנות בית־הספר ריקות היו, לפי שלא נתתי דעתי לגידולו, להתבהרות שכלו והרגשותיו. יש להניח שהיה ככל הילדים בני גיל זה: פראי ומלא־חיבה, רועש ושומר־סוד — ולגבי חנה היה מלא ייחודים, אחד־יחיד היה לחנה.

מנהל בית־הספר טילפן אל משרדי. דבר זה לא קרה מעולם, כי אפילו כשאירע מעשה הסכין טילפנו הביתה וחנה היא שהודיעה לי על כך. כעבור חצי שעה פגשתי את האיש באולם־הכניסה של בית־העסק. הלכנו לבית־הקפה שמעבר לפביש. הוא ניסה לומר לי מה קרה, תחילה באולם־הכניסה ואחרי־כן ברחוב, אך גם בבית־הקפה חש שאין זה המקום המתאים. אולי בכלל אין מקום שהוא מתאים למסירת ההודעה שילד מת.

אמר שלא המורה היה אשם בדבר.

ניענעתי ראשי. הסכמתי עמו.

הדרכים היו במצב טוב אבל פייפס התרחק מן הכיתה. מתוך משובה או סקרנות, אולי כדי לחפש לו מקל.

המנהל התחיל לגמגם.

פייפס החליק על גבי סלע ונפל אל הסלע שלמטה.

הפצע בראשו לא היה מסוכן בעצם, אבל הרופא מצא אחרי־כן את הנימוק למותו הפתאומי, ציסטה, בוודאי ידוע לי...

ניענעתי בראשי. ציסטה? לא ידעתי מה זה.

בית־הספר גדהם ביותר, אמר המנהל, הענין נמסר לוועדת־חקירה, הודיעו למשטרה...

לא חשבתי על פייפס אלא על המורה, ריחמתי עליו ורמזתי שמצדי אין לחשוש מאומה.

שום איש לא היה אשם. שום איש.

קמתי בטרם יהיה סיפק בידנו להזמין מה, הנחתי שילינג על השולחן ונפרדנו. חזרתי למשרד ומיד יצאתי וחזרתי לבית־הקפה כדי לשנות בכל־זאת קפה, אף כי הייתי מעדיף יי"ש או קוניאק. לא העזתי לשנות קוניאק. הגיעה שעת הצהריים והיה עלי ללכת הביתה ולהודיע לחנה. איני יודע איך עשיתי זאת ומה אמרתי. נראה שפבר בדרך מן הדלת עד לחדר תפסה מה קרה. במהירות כזאת. נאלצתי להשכיבה במיטה ולקרוא לרופא. דעתה נטרפה, ועד שהתעלפה זעקה. היא זעקה זעקות נוראות כאלו כמו בלדתו, ושוב חרדתי לשלומה, כמו אז. גם הפעם היה כל רצוני שלא יקרה כלום לחנה. כל הזמן חשבתי: חנה! ואת הילד לא זכרתי כלל.

בימים שאחרי־כן סידרתי לבדי את כל הסידורים. בבית־הקברות — העלמתי מחנה את מועד הקבורה — נאם המנהל. היה זה יום נאה, גשבה רוח קלילה, סרטי הזרים התרוממו כמו לכבוד חגיגה. המנהל דיבר ודיבר, בפעם הראשונה ראיתי את כל הפיתה, הילדים שבתבתם בילה פייפס כמעט מחצית כל יום, עדר של זאטוטים שניבטו נכחם באטום, וידעתי שבתוכם מצוי אחד שפייפס רצה לרצחו. יש מין קור בפנים שבעטיו הקרוב ביותר והמרוחק ביותר נסוגים מאתנו באותה מידה. נסוג הקבר עם העומדים מסביב ועם זרי־הפרחים. את כל בית־הקברות המרכזי ראיתי מתרחק והולך מזרחה עד לאופק, וכשלחצו אחרי־כן את ידי חשתי רק לחיצה אחר לחיצה וראיתי את הפרצופים שם בחוץ, בדייקנות וכמו מקרוב, אבל רחוק מאד, בהחלט רחוק.

למד אתה את שפת הצללים! למד אתה עצמך.

אך עתה, מאז נגמר הכל וחנה שוב אינה יושבת שעות על שעות בחדרו ולא עוד אלא אף הרשתה לי לנעול את דלת החדר שבו התרוצץ לשעבר פעמים אין־ספור, עתה מדבר אני אתו לפרקים בשפה שאינה הזלמת את מיטב ידיעתי.

שובב שלי, חמוד שלי.

על גבי אני מוכן לשאתו, ואני מבטיח לו באלון כחול, טיול בסירה על הדנובה שלנו, ובולים. אני נוטף על ברכו כשהוא נחבט ועוזר לו בסיפורם תרגיל־החשבון.

אף אם איני יכול להשיבו בכך לחיים, הרי אין זה מאוחר מדי לחשוב: אימצתי

אותו, את הבן הזה. לא יכולתי להיות חביב אליו משום שהרחקתי לכת עמו. אל תרחיקי לכת. למד תחילה איך ללכת. למד אתה עצמך. אך לו ניתן לקרוע תחילה את קשת האבל המגיעה מגבר לאשה. מרחק זה הנמדד בשתיקה, כיצד יקטן ויילך? כי לעולמים תראה חנה גן במקום שלגבי הוא שדה מוקשים.

איני מהרהר עוד אלא רוצה אני לקום, לעבור בפרוזדור החשוך ולהגיע אל חנה בלי שיהיה עלי לדבר. אין מבטי שוקל מאומה בכוונה־תחילה, לא את ידי, שאני מבקשן להחזיק אותה, לא את פי, בו אוכל לסגור על פיה. אין זה חשוב מה הצליל לפני כל מלה שאומר לה בבואי אליה, מה החום לפני כל אהדה. מבקש אני ללכת לא כדי לזכות בה שוב, אלא כדי להחזיקה בעולם וכדי שתהיה היא מחזיקתני בעולם. בזיווג לטיפף וחשוך. אם יהיו ילדים אחרי חיבוק זה, מוטב, שיבואו, שיהיה שיהיו ככל האחרים. אבלע אותם כמו כר־גֹּס, ארביץ להם כמו אב גדול ואיום, אפנק אותם, את חיות־הקודש האלו, אתן להם לרמות אותי כאחד ליר. אחנך אותם לפי דרישות הזמן, למחצה לנהגי־זאבים ולמחצה לקראת רעיון המוסר — ולא אתן להם מאומה לדרכם. כנאה לבן־תקופתי: לא רכוש, לא עצות טובות. אך איני יודע אם חנה ערה עודנה.

איני מהרהר עוד. איתן ואפל הבשר, הקובר רגש אמיתי תחת צחוק הלילה הגדול.

איני יודע אם חנה ערה עודנה.

(מגרמנית: פנינה ניה)